

Anna Kowalska¹

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Polsko-niemiecka wymiana handlowa produktami rolno-spożywczymi

Polish-German Trade in Agricultural Food Products

Synopsis. Celem opracowania jest przedstawienie zmian wielkości i struktury wymiany handlowej produktami rolno-spożywczymi Polski z Niemcami w latach 2003 – 2015. W analizie wykorzystano dane Ministerstwa Finansów publikowane przez IERiGŻ-PIB oraz dane z internetowych baz danych Eurostat oraz WITS – Comtrade. Wymiana handlowa produktami rolno-spożywczymi z Niemcami sukcesywnie się zwiększa, zarówno po stronie eksportu, jak i importu. Wraz z tendencją wzrostową w wymianie handlowej z Niemcami w latach 2003-2015 zmieniła się jej struktura asortymentowa. Wskaźnik TC pokazuje nadwyżkę eksportu nad importem większości grup produktów. Także analiza wskaźnika SI, potwierdziła specjalizację polskich produktów rolno-spożywczych na rynek niemiecki w przypadku 14 z 23 grup asortymentowych, a wysokie wartości wskaźnika GL w większości grup produktów rolno-spożywczych, potwierdzają umacniającą się pozycję producentów w tych grupach produktowych.

Słowa kluczowe: produkty rolno-spożywcze, import, eksport, handel zagraniczny

Abstract. The purpose of an article was to analyse changes in the size and structure of trade in agri-food products with Germany in the years 2003-2015. There were used data of the Polish Ministry of Finance published by IRIgZ-PIB as well as information from Eurostat and WITS-Comtrade databases. Trade in agri-food products with Germany is gradually increasing, both on the export and import side. Despite the upward trend in trade with Germany in the years 2003-2015, its assortment structure has changed. Calculated TC index indicates export surplus over import of most product groups. The analysis of the SI indicator also confirmed the specialization of Polish agri-food products targeted at the German market for 14 out of 23 assortment groups. The high values of the GL indicator for most agri-food product groups confirm the growing position of their producers.

Key words: agri-food products, import, export, international trade

Wprowadzenie

Wstąpienie Polski w struktury Unii Europejskiej istotnie wpłynęło na rozwój wymiany handlowej w ramach krajów Unii Europejskiej. Związane to było m.in. z przyjęciem całości *acquis communautaire*² (Kawecka-Wyrzykowska, 1997) w obszarach: „swobodny przepływ towarów” oraz „unia celna”. Polska musiała dostosować się do unijnych reguł i przeprowadzić gruntowną zmianę dotychczasowych zasad handlu ze wszystkimi partnerami. Istotne zmiany wiązały się z włączeniem nowych krajów członkowskich do jednolitego rynku wewnętrznego Unii Europejskiej (tj. przyjęcie wszystkich zasad i instrumentów wspólnej polityki handlowej

¹ dr inż., Katedra Zarządzania i Gospodarki Żywnościowej, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław, e-mail: anna.kowalska@ue.wroc.pl

² *Acquis communautaire*, inaczej porządek prawny UE – termin z języka francuskiego, który oznacza zbiór zasad prawnych obecnych Wspólnot Europejskich, jak również orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji.

krajów Wspólnoty wobec krajów trzecich). Akcesja Polski do Unii Europejskiej spowodowała objęcie Polski wspólną taryfą celną. (Czarny, Śledziwska, 2009; Kawecka-Wyrzykowska, 2004; Molendowski, 2012; 5 years..., 2009)

Handel zagraniczny odgrywa ważną rolę w gospodarce każdego kraju. Eksport jest impulsem do zwiększania produkcji, a tym samym wpływa na rozwój gospodarki. Import natomiast zapewnia możliwość wypełnienia luki asortymentowej występującej w ofercie rynkowej, ale jest również konkurencją dla rodzimej produkcji zmuszając przedsiębiorstwa do podnoszenia jakości oferowanych produktów oraz walki cenowej. Z analiz przeprowadzanych przez GUS oraz IERiGŻ – PIB wynika, że rola wymiany międzynarodowej w światowej gospodarce, w tym również w Polsce istotnie wzrasta, również w branży rolno-spożywczej (Handel zagraniczny..., 2005-2016; Handel zagraniczny produktami..., 2005-2016).

Tematyka międzynarodowej wymiany handlowej produktami rolno-spożywczymi często jest podejmowana w pracach naukowych m.in. Ł. Ambroziaka i I. Szczepańskiej (2009), E. Kacperskiej (2012), J. Kraciuka (2008), A. Sapy (2013) i wielu innych, gdyż jest to temat istotny z uwagi na rosnącą konkurencję na międzynarodowym rynku. Zwłaszcza istotne zmiany i nasilająca się walka konkurencja w tej wymianie widoczne są po wstąpieniu nowych państw członkowskich do Unii Europejskiej, co wiązało się z otwarciem granic i nadało nowy kształt stosunkom handlowym i gospodarczym ze wszystkimi krajami Wspólnoty (Nakonieczna-Kisiel, 2010).

W 2015 roku udział Niemiec, pod względem wartości, w polskim eksporcie ogółem wyniósł 26,9%, a w imporcie 22,7%. Polska w niemieckim handlu zagranicznym znajdowała się w 2015 roku w pierwszej 10 największych partnerów, zajmując ósme miejsce jako importer (z udziałem 4,35%) i siódme jako eksporter (4,69%) (<http://wits.worldbank.org>). Istotne miejsce w strukturze polsko-niemieckiej wymiany handlowej zajmują produkty rolno-spożywcze, obok maszyn, urządzeń i sprzętu transportowego oraz towarów przemysłowych.

Celem opracowania jest ocena zmian jakie zaszły w wielkości i strukturze polskiej wymiany handlowej produktami rolno-spożywczymi z Niemcami w latach 2003-2015.

Dane i metody

Do analizy posłużyły dane statystyczne GUS zamieszczone w opracowaniach IERiGŻ – PIB, Roczniku Handlu Zagranicznego GUS oraz w internetowych bazach danych Eurostat i World Integrated Trade Solution (WITS – Comtrade). Dane poddane analizie dotyczyły wartości eksportu, importu i salda oraz struktury (ilościowej i wartościowej) wymiany handlowej poszczególnych grup asortymentowych z Niemcami.

Aby ocenić zmiany w handlu zagranicznym Polski z Niemcami produktami rolno-spożywczymi w analizowanym okresie wykorzystano podstawowe metody analizy statystycznej danych oraz wybrane wskaźniki tj. pokrycia importu-eksportem (TC) (1) (Olszańska, 2015), specjalizacji eksportowej (SI) (2) (Szczepaniak, 2013) oraz wymiany wewnętrzzgałęziewej (GL) (3), (Kowalska, Tarnowska, Kovárník, 2017).

$$TC_{ij} = \frac{Ex_{ij}}{Im_{ij}}; \quad (1)$$

gdzie:

TC_{ij} – wskaźnik pokrycia importu eksportem w handlu i-tą grupą produktów z j-tym krajem,

E_{ij} – eksport i-tej grupy produktów do j-tego kraju,
 I_{ij} – import i-tej grupy produktów z j-tego kraju.

$$SI_{ij} = \frac{Ex_{ij}}{\sum_{i=1}^N Ex_{ij}} \div \frac{Ex_{iw}}{\sum_{i=1}^N Ex_{iw}}; \quad (2)$$

gdzie:

SI_{ij} – wskaźnik specjalizacji w polskim eksporcie i-tej grupy produktów na j-ty rynek,

E_{ij} – polski eksport i-tej grupy produktów na j-ty rynek,

E_{iw} – polski eksport i-tej grupy produktów na rynek światowy,

N – liczba grup produktów (tutaj: cały eksport produktów rolno-spożywczych).

$$GL_{ij} = \frac{(Ex_{ij} + Im_{ij}) - |Ex_{ij} + Im_{ij}|}{(Ex_{ij} + Im_{ij})}; \quad (3)$$

gdzie:

GL_{ij} – wskaźnik handlu wewnątrzgałęziowego dla i-tej grupy produktów na j-ty rynek,

Ex_{ij} – eksport i-tej grupy produktów na j-ty rynek,

I_{iw} – import i-tej grupy produktów z j-tego rynku.

Wyniki badań

Udział produktów rolno-spożywczych w polskim eksporcie na rynek niemiecki stanowił w 2015 roku 12,5% (z czego: produkty żywnościowe – 4,21%, zwierzęta żywe – 3,65% a warzywa – 3,09%) (Rocznik Statystyczny Handlu..., -2016) i był najwyższy w całym analizowanym okresie lat 2003-2015 (tab. 1).

W latach 2003–2015 wartość polskiego handlu produktami rolno-spożywczymi z Niemcami miała (oprócz 2009 roku) tendencję rosnącą i w 2015 roku wyniosła 5,3 mld euro tj. ponad 4 krotnie więcej niż w 2003 roku. Średnioroczne tempo wzrostu w badanym okresie wyniosło prawie 342,3 mln euro, przy bardzo dobrym dopasowaniu na poziomie $R^2 = 0,97$. Również import produktów rolno-spożywczych z Niemiec do Polski w badanym okresie miał, z niewielkim spadkiem w 2009 roku, tendencję rosnącą. W latach 2003-2015 import produktów z tej branży zwiększył się 3,6 krotnie i w 2015 roku jego wartość wyniosła 4,1 mld euro. W przypadku importu jego średnioroczny wzrost w badanym okresie wyniósł 292,8 mln euro, a wysokie dopasowanie (na poziomie $R^2 = 0,97$), może wskazywać na dalszą tendencję wzrostową w tym względzie.

Saldo obrotów handlu produktami rolno-spożywczymi z Niemcami w całym badanym okresie było dodatnie. Najwyższą wartość osiągnęło ono w 2014 roku i wyniosło 1,5 mld euro. Wysokie saldo wynika z rosnącego eksportu produktów tej branży na rynek niemiecki. Dodatnie saldo handlu polskimi produktami rolno-spożywczymi z Niemcami, jak również rosnący udział tej branży w eksporcie ogółem i na rynek niemiecki, potwierdzają pozytywne zmiany strukturalne, jakie dokonały się, zwłaszcza po 2003 roku, w wymianie produktów tego sektora z zachodnimi sąsiadami oraz ich rosnące znaczenie dla polskiej gospodarki.

Tabela 1. Obroty handlu zagranicznego Polski produktami rolno-spożywczymi z Niemcami w latach 2003-2015

Table 1. Foreign trade turnover in agri-food Polish products with the Germany in the years 2003-2015

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Obroty handlowe produktami rolno-spożywczymi z Niemcami (w mld euro)													
eksport	1,0	1,3	1,8	2,1	2,5	2,9	2,6	3,0	3,5	3,9	4,7	4,8	5,3
import	0,5	0,6	0,9	1,1	1,5	2,2	2,1	2,3	2,9	3,1	3,2	3,3	4,1
saldo	0,5	0,7	0,9	1,0	1,0	0,7	0,6	0,7	0,5	0,8	1,5	1,5	1,2
Dynamika zmian w wymianie handlowej produktami rolno-spożywczymi z Niemcami (%)													
eksport	100	134	133	116	122	113	91	113	116	113	120	102	110
import	100	136	136	119	143	147	94	112	127	104	105	102	125
saldo	100	133	130	114	100	64	84	119	78	165	175	103	78
Udział Niemiec w obrotach polskich produktów rolno-spożywczych (%)													
eksport	25,0	25,8	25,2	24,5	25,1	24,6	22,9	22,0	22,7	21,9	23,1	22,0	22,5
import	13,3	14,7	16,4	16,4	18,6	21,5	22,3	21,2	23,3	22,6	22,6	21,7	25,8
Udział obrotów produktami rolno-spożywczymi w obrotach ogółem z Niemcami (%)													
eksport	6,5	7,5	8,9	8,7	9,6	9,9	10,2	9,5	9,8	11,0	12,1	12,0	12,5
import	3,2	3,7	4,4	4,3	5,2	6,8	8,6	7,9	8,8	9,6	9,5	8,7	10,3

Źródło: obliczenia własne (Handel zagraniczny..., 2004-2016; Rocznik Statystyczny Handlu..., 2005-2016).

Z jednej strony wzrost konkurencyjności tego sektora i jego coraz szersze powiązania z rynkiem niemieckim służą nie tylko pozyskiwaniu nowych rynków zbytu dla polskiej żywności, ale również stabilizują cały rynek wewnętrzny. Z drugiej strony tak duże uzależnienie od jednego odbiorcy może być niepokojące. W badanym okresie widoczna jest asymetria we wzajemnych obrotach produktami rolno-spożywczymi. Jak już wspomniano rynek niemiecki jest istotnym odbiorcą polskich produktów (ponad 22% produktów rolno-spożywczych eksportowanych jest do Niemiec). Tak duży udział rynku niemieckiego w eksporcie polskich produktów tej branży może nieść istotne zagrożenia w przypadku pogorszenia się stosunków gospodarczych między tymi krajami. Taka sytuacja jest szczególnie niebezpieczna w dobie globalizacji, gdy duża zależność gospodarek może, przy niekorzystnej koniunkturze, znacząco ograniczyć wymianę.

Struktura asortymentowa polsko-niemieckiej wymiany handlowej produktami rolno-spożywczymi

W latach 2003-2015 struktura asortymentowa wymiany handlowej produktami rolno-spożywczymi z Niemcami uległa zmianie zarówno pod względem ilości, jak i wartości (tab. 2).

Tabela 2. Ilość, wartość i struktura eksportu i importu polskich produktów rolno-spożywczych z Niemcami w latach 2003 i 2015
 Table 2. Quantity, value and structure of export and import of Polish agri-food products to Germany in 2003 and 2015

Wyszczególnienie	EXPORT						IMPORT													
	Ilość [w tys. ton]		Wartość [mln euro]		Dynamika [%]		Ilość [w tys. ton]		Wartość [mln euro]		Dynamika [%]									
	2003	2015	Struktura [%]	Struktura [%]	2003=100	2015	Struktura [%]	Struktura [%]	2003	2015	Struktura [%]	2003=100								
Zwierzęta	2,5	0,3	24,4	0,3	971,3	4,6	0,5	34,6	0,6	753,6	2,6	0,4	67,4	2,3	2 614,0	12,8	2,7	111,3	2,7	870,5
Mięso i podroby	51,7	5,6	274,0	3,9	530,5	148,4	14,9	650,2	12,1	438,2	5,8	0,8	189,5	6,6	3295,0	2,9	0,6	397,9	9,7	13 557,3
Ryby, skompiaki, mączaki i in.	10,0	1,1	64,7	0,9	648,0	58,2	5,8	625,8	11,7	1 074,4	4,8	0,7	35,2	1,2	730,3	11,6	2,4	130,6	3,2	1 130,0
Produkty mleczne	18,4	2	507,5	7,3	2 756,6	28,1	2,8	377,5	7,0	1 343,9	6,2	0,9	146,0	5,1	2 340,4	12,5	2,6	280,7	6,8	2 253,3
Produkty pochodzenia zwierzęcego	14,3	1,5	80,6	1,2	563,0	58,6	5,9	76,6	1,4	130,8	23,4	3,2	53,7	1,9	229,4	15,3	3,2	96,4	2,4	629,5
Dziewa i inne rośliny	15,8	1,7	10,4	0,1	65,8	17,0	1,7	25,5	0,5	150,4	17,5	2,4	34,3	1,2	195,6	8,1	1,7	39,9	1,0	490,1
Warzywa	133,0	14,4	225,2	3,2	169,3	99,8	10,0	224,9	4,2	225,3	14,7	2	160,7	5,6	1 090,4	3,7	0,8	133,8	3,3	3 651,5
Owoce i orzechy	146,8	15,9	260,0	3,7	177,1	145,5	14,6	234,5	4,4	161,2	2,9	0,4	268,1	9,3	9 342,9	3,4	0,7	287,7	7,0	8 477,7
Kawa, herbata i przyprawy	2,0	0,2	16,2	0,2	816,7	3,4	0,3	83,0	1,5	2 434,2	13,6	1,9	114,8	4,0	843,2	25,5	5,3	328,7	8,0	1 290,4
Zboża	28,4	3,1	2 762,5	39,5	9 727,1	3,8	0,4	466,4	8,7	12 305,8	5,8	0,8	140,6	4,9	2 444,9	1,3	0,3	54,5	1,3	4 240,3
Produkty przemysłu młynarskiego	6,5	0,7	114,8	1,6	1 769,0	2,8	0,3	39,9	0,7	1 402,3	26,4	3,6	105,0	3,6	397,4	7,8	1,6	44,9	1,1	577,6
Nasiona i owoce oleiste	18,7	2	788,7	11,3	4 210,7	20,2	2,0	337,2	6,3	1 665,9	2,6	0,4	38,8	1,3	1 493,5	12,2	2,5	62,8	1,5	516,6
Oleje i tłuszcze zwierzęce	3,4	0,4	171,5	2,5	5 089,0	2,5	0,3	110,2	2,1	4 323,8	136,3	18,7	254,5	8,8	186,7	80,6	16,8	216,8	5,3	269,2
Przetwory z mięsa, ryb itp.	35,2	3,8	93,2	1,3	264,9	96,2	9,6	311,6	5,8	324,1	1,5	0,2	28,4	1,0	1 858,8	4,8	1,0	84,6	2,1	1 762,7
Cukry i wyroby cukiernicze	30,3	3,3	180,3	2,6	595,6	21,6	2,2	125,4	2,3	580,2	57,7	7,9	54,8	1,9	94,8	30,2	6,3	84,7	2,1	280,8
Kakao i przetwory z kakao	10,8	1,2	42,0	0,6	387,0	25,0	2,5	257,8	4,8	1 031,3	16,7	2,3	97,3	3,4	582,0	41,4	8,6	398,9	9,7	963,6
Produkty zbożowe i piekarnicze	14,5	1,6	152,4	2,2	1 054,5	28,7	2,9	405,4	7,6	1 412,5	28,8	3,9	149,0	5,2	517,9	35,1	7,3	295,9	7,2	843,4
Inne przetwory z owoców	239,1	25,8	268,2	3,8	112,2	180,2	18,0	292,8	5,5	162,5	6,5	0,9	100,1	3,5	1 547,8	5,6	1,2	139,9	3,4	2 480,7
Inne przetwory spożywcze	20,1	2,2	75,6	1,1	375,3	30,3	3,0	221,7	4,1	731,6	19,2	2,6	77,0	2,7	401,9	69,5	14,5	295,5	7,2	425,1
napoje, alkohole, ocet	44,0	4,8	150,0	2,1	341,2	10,2	1,0	74,2	1,4	725,3	18,3	2,5	149,6	5,2	819,8	13,1	2,7	153,9	3,8	1173,0
Pasza dla zwierząt	75,7	8,2	697,2	10,0	921,1	8,5	0,9	193,7	3,6	2 269,4	318,2	43,6	597,0	20,7	187,6	77,9	16,3	306,9	7,5	394,0
Tyton i wyroby tytoniowe	1,0	0,1	30,0	0,4	3 026,3	1,8	0,2	198,0	3,7	11 133,1	0,2	0	21,8	0,8	12 105,6	0,6	0,1	130,4	3,2	20 120,1
Inne produkty nieżywnościowe*	3,3	0,4	3,9	0,1	118,3	3,7	0,4	1,8	0,0	50,3	0,5	0,1	6,6	0,2	1426,1	3,3	0,7	26,1	0,6	802,4

*żywność oraz pozostałe soki i ekstrakty; materiały roślinne do wyplatania; produkty roślinne nie ujęte gdzieś indziej

Źródło: (ComExt-Eurostat 2017) obliczenia własne.

Największą pozycję eksportową, pod względem ilościowym, zajmowały w 2015 roku zboża (2762,5 tys. ton), których udział w eksporcie do Niemiec ogółem stanowił prawie 40%, a wartość 466,4 mln euro. Ilość wyeksportowanych do Niemiec nasion i owoców oleistych to prawie 789 tys. ton (ponad 11% całego eksportu na ten rynek) o wartość 337,2 mln euro, a pasz dla zwierząt 697,2 tys. ton (10%) w kwocie 193,7 mln euro. Łączny udział tych produktów w strukturze asortymentowej stanowił prawie 61% wszystkich eksportowanych produktów rolno-spożywczych na rynek niemiecki. Istotną dynamikę wzrostu, chociaż już nie tak dużą jak w przypadku zbóż czy nasion i owoców oleistych, odnotowały również oleje i tłuszcze roślinne, tytoń i wyroby tytoniowe oraz produkty mleczne. W ciągu 13 lat można zaobserwować wzrost eksportu (pod względem ilości) wszystkich grup produktów za wyjątkiem drzew i innych roślin. Jednak w strukturze eksportu do Niemiec w 2015 roku w stosunku do roku 2003 straciły na znaczeniu przetwory z owoców i warzyw (3,8%), owoce i orzechy (3,7%) oraz warzywa (3,2%), których udział w handlu z Niemcami przed akcesją Polski do Unii Europejskiej (2003 roku) stanowił dla przetworów z owoców i warzyw - 25,8%, owoców i orzechów -15,9% a warzyw - 14,4%.

Po około 12% udziału w strukturze eksportu produktów rolno-spożywczych do Niemiec w 2015 roku stanowiły: mięso i podroby oraz ryby, skorupiaki, mięczaki i inne. Wartość tego eksportu to kolejno 650,2 mln euro i 625,8 mln euro. W ciągu 13 lat ich wartość zwiększyła się w przypadku mięsa i podrobów ponad 4-krotnie, a ryb, skorupiaków i innych nawet 10 - krotnie.

W ciągu badanego okresu import prawie wszystkich produktów z Niemiec istotnie się zwiększył, zarówno pod względem ilości, jak i wartości. Zmianie uległa także struktura importowanych produktów rolno-spożywczych. W 2015 roku Polska najwięcej importowała z Niemiec pasz dla zwierząt (597,0 tys. ton) w kwocie 306,9 mln euro, owoców i orzechów (268,1 tys. ton) o wartości 287,7 mln euro oraz olejów i tłuszczów zwierzęcych (254,5 tys. ton) w kwocie 216,8 mln euro. Zwiększenie wartości importu mięsa i podrobów do 397,9 mln euro spowodowało, że udział tej grupy produktów rolno-spożywczych w strukturze importu zwiększył się do 9,7%. Podobną kwotę zapłacono za importowane z Niemiec w 2015 roku kakao i przetwory z kakao. Wzrost wartości importowanego z Niemiec mięsa oraz podrobów w ciągu 13 lat zwiększył się blisko 136 – krotnie, natomiast w przypadku kakao i produktów z kakao ponad 8 -krotnie. W strukturze importu produktów rolno-spożywczych do Polski w 2015 roku znacznie wzrósł także udział owoców i orzechów (od 0,7% do 7,0%). Wartość importu tej grupy produktów w analizowanym okresie zwiększyła się, a kwota rzędu prawie 288 mln euro, była ponad 8 -krotnie większa niż w roku 2003.

Ocena wybranych aspektów konkurencyjności polskich produktów rolno-spożywczych na rynku niemieckim

Aby uzyskać dodatkowe informacje dotyczące polskiego handlu produktami rolno-spożywczymi z Niemcami policzono wskaźniki TC, SI oraz GL (tab. 3).

Wskaźnik TC ukazuje udział wydatków związanych z importem w stosunku do wpływów wynikających z eksportu. Informuje także jaka jest skala nadwyżki handlowej, a tym samym i korzyści ekonomiczne z wymiany. Analiza danych ukazuje, że wartość tego wskaźnika ulegała wahaniom, jednak w całym badanym okresie jego poziom dla

produktów rolno-spożywczych ogółem był wyższy od jednego, co oznacza względną przewagę komparatywną w zakresie handlu produktami tej branży w stosunku do partnera (tzw. specjalizację). W 2015 roku wartość wskaźnika TC osiągnęła poziom 1,31, co oznacza, że wartość eksportu produktów rolno-spożywczych przewyższała ich import (o 31 pp.)³. Wartość tego wskaźnika oznacza, że Polska dysponuje przewagami konkurencyjnymi nad partnerem w zakresie sprzedaży produktów rolno-żywnościowych na rynek niemiecki.

Tabela 3. Wskaźniki TC, SI oraz GL dla poszczególnych grup produktów rolno-spożywczych w latach 2003 i 2015

Table 3. Indicators TC, SI and GL for particular groups of agri-food products in the years 2003 and 2015

Wyszczególnienie	TC			SI			GL		
	2003	2015	Zmiana 2003-2015	2003	2015	Zmiana 2003-2015	2003	2015	Zmiana 2003-2015
Zwierzęta	0,36	0,31	-0,05	0,12	0,94	0,82	0,41	0,45	0,04
Mięso i podroby	50,57	1,63	-48,94	1,2	0,74	-0,46	0,32	0,53	0,21
Ryby, skorupiaki, mięczaki i in.	5,04	4,79	-0,25	1,47	2,49	1,02	0,72	0,85	0,13
Produkty mleczne	2,25	1,34	-0,91	0,33	0,9	0,57	0,29	0,61	0,32
Produkty pochodzenia zwierzęcego	3,83	0,79	-3,04	2,55	1,55	-1,0	0,89	0,95	0,06
Drzewa i inne rośliny	2,08	0,64	-1,44	1,19	0,79	-0,4	0,76	0,68	-0,08
Warzywa	27,25	1,68	-25,57	1,06	1,03	-0,03	0,5	0,8	0,3
Owoce i orzechy	42,87	0,82	-42,05	1,45	1,0	-0,45	0,87	0,85	-0,02
Kawa, herbata i przyprawy	0,13	0,25	0,12	0,28	0,54	0,26	0,42	0,94	0,52
Zboża	2,95	8,56	5,61	0,23	1,79	1,56	0,76	0,45	-0,31
Produkty przemysłu młynarskiego	0,37	0,89	0,52	0,24	0,95	0,71	0,8	0,94	0,14
Nasiona i owoce oleiste	1,66	5,37	3,71	1,98	2,83	0,85	0,52	0,91	0,39
Oleje i tłuszcze zwierzęce	0,03	0,51	0,48	0,5	0,8	0,3	0,17	0,91	0,74
Przetwory z mięsa, ryb i in.	20,04	3,68	-16,36	1,93	1,15	-0,78	0,39	0,31	-0,08
Cukry i wyroby cukiernicze	0,72	1,48	0,76	0,45	1	0,55	0,58	0,75	0,17
Kakao i przetwory z kakao	0,6	0,65	0,05	0,56	0,78	0,22	0,85	0,81	-0,04
Produkty zbożowe i piekarnicze	0,82	1,37	0,55	0,56	1,01	0,45	0,63	0,53	-0,1
Przetwory z warzyw i owoców	31,94	2,09	-29,85	1,74	1,23	-0,51	0,51	0,81	0,3
Inne przetwory spożywcze	0,44	0,75	0,31	0,48	0,67	0,19	0,96	0,76	-0,2
napoje, alkohole, ocet	0,78	0,48	-0,3	0,48	0,44	-0,04	0,78	0,96	0,18
Pasza dla zwierząt	0,11	0,63	0,52	0,35	1,18	0,83	0,38	0,66	0,28
Tytoń i wyroby tytoniowe	2,74	1,52	-1,22	0,1	0,4	0,3	0,9	0,49	-0,41
Inne produkty nieżywnościowe*	1,13	0,07	-1,06	1,91	0,52	-1,39	0,35	0,13	-0,22
Razem	2,09	1,31	-0,78	-	-	-	-	-	-

*zywiec oraz pozostałe soki i ekstrakty; materiały roślinne do wyplatania; produkty roślinne nie ujęte gdzie indziej

Źródło: opracowanie własne na podstawie ComExt-Eurostat 2017.

³ Obliczenia własne na podstawie ComExt-Eurostat 2017.

Analiza wskaźnika TC w poszczególnych grupach produktów rolno – spożywczych, wykazała jednak jego różnokierunkowe wahania, a w niektórych grupach wartość tego wskaźnika była poniżej jedności, co oznacza, brak specjalizacji. Wśród grup produktów w przypadku których wartość wskaźnika TC w całym badanym okresie (analizy dokonano w latach 2003-2015) była poniżej jedności można wskazać: zwierzęta żywe, kawę, herbatę i przyprawy, produkty przemysłu młynarskiego, kakao i przetwory z kakao, inne przetwory spożywcze napoje alkohole i ocet oraz pasze dla zwierząt. Również w większości analizowanego okresu wartość wskazania poniżej jedności odnotowano w przypadku olejów i tłuszczów roślinnych oraz innych produktów nieżywnościowych. Istotnie zmniejszyła się specjalizacja Polski, w stosunku do okresu przed akcesją do Unii Europejskiej, w przypadku mięsa i podrobów, warzyw, owoców i orzechów, przetworów z mięsa, ryb itp. oraz przetworów z owoców i warzyw. Wartość wskaźnika TC w handlu tymi produktami wykazuje długookresową tendencję malejącą (z niewielkimi spadkami), co pozwala przypuszczać, że konkurencyjność Polski w eksporcie tych grup produktów maleje. Wskaźnik (TC) przybierał największe wartości w przypadku ryb, skorupiaków, mięczaków itp., nasion i owoców oleistych, zbóż, przetworów z mięsa, ryb itp., co oznacza specjalizację Polski w sprzedaży tych grup produktów na rynek niemiecki.

Również analiza wskaźnika SI wykazała, że Polska miała w latach 2003-2015 specjalizację w eksporcie na rynek niemiecki: ryb, skorupiaków, mięczaków itp., produktów pochodzenia zwierzęcego, nasion i owoców oleistych, przetworów z mięsa, ryb itp. oraz przetworów z warzyw i owoców. Od 2005 roku wykazywała również specjalizację w przypadku zbóż, olejów i tłuszczów zwierzęcych (z wyłączeniem lat 2003, 2012 oraz 2015) oraz od 2013 roku cukru i wyrobów cukierniczych, a od 2014 roku również i warzyw. Polska nie wykazywała specjalizacji (w latach 2003-2015) w przypadku zwierząt, kakao i przetworów z kakao, innych przetworów spożywczych, napojów, alkoholi i octu oraz tytoniu i wyrobów tytoniowych. Brak specjalizacji wystąpił w całym analizowanym okresie z wyłączeniem roku 2015 również w przypadku pasz dla zwierząt oraz z wyłączeniem lat 2009, 2012 oraz 2015 w przypadku produktów zbożowych i piekarskich⁴.

Analiza zmian wysokości wskaźnika SI w latach 2003 i 2015 wykazała największy wzrost wartości wskaźnika i specjalizację Polski w eksporcie na rynek niemiecki w przypadku zbóż (wzrost o 1,56) oraz ryb, skorupiaków, mięczaków itp. (1,02). Istotny wzrost wartości wskaźnika odnotowano, mimo w dalszym ciągu braku specjalizacji, w przypadku zwierząt żywych (z 0,12 do 0,95), produktów przemysłu młynarskiego (z 0,24 do 0,95) oraz produktów mlecznych (z 0,33 do 0,9).

Kolejnym wskaźnikiem zastosowanym w analizach był wskaźnik Grubela-Lloyda, który zakłada, że im większa jego wartość tym mniejszy handel netto, gdyż wskaźnik ten pokazuje występującą wielkość nierównowagi handlowej. Wysokość tego wskaźnika zależna jest od wysokości salda obrotów. Wysokie saldo obrotów świadczy o niskiej intensywności handlu wewnątrzgałęziowego.

W latach 2003-2015 wartość wskaźnika polskiego handlu wewnątrzgałęziowego (GL) poszczególnymi produktami rolno-spożywczymi na rynek niemiecki była bardzo zróżnicowana. Wysokie jego wartości, w całym badanym okresie (lata 2003-2015), występowały w przypadku takich produktów jak: ryby, skorupiaki, mięczaki itp. (od 2004 roku wartość wskaźnika powyżej 0,81), produkty pochodzenia zwierzęcego (od 2011 roku powyżej 0,90), owoce i orzechy (wartość od 0,80 wzwyż), kakao i przetwory z kakao

⁴ Obliczenia własne na podstawie ComExt-Eurostat 2017.

(prawie w całym badanym okresie wartość powyżej 0,80), napoje, alkohole i ocet (w większości badanego okresu wartość badanego wskaźnika kształtowała się powyżej 0,9) oraz inne przetwory spożywcze (z tendencją malejącą jednak wartość wskaźnika w badanym okresie oscylowała powyżej 0,74)⁵.

Wysokie wartości wskaźnika GL w roku 2015, a tym samym wysoki poziom intensywności handlu wewnątrzgałęziowego, cechowały obroty handlowe w przypadku takich produktów branży rolno-spożywczej jak: napoje, alkohole, ocet (0,96), produkty pochodzenia zwierzęcego (0,95), produkty przemysłu młynarskiego oraz kawa, herbata i przyprawy (po 0,94), jak również oleje i tłuszcze zwierzęce oraz nasiona i owoce oleiste (po 0,91).

Równowaga handlowa (poziom wskaźnika GL na poziomie około 0,5) występowała w większości badanego okresu w przypadku: zwierząt żywych, mięsa i podrobów, produktów mlecznych, drzew i innych roślin, produktów zbożowych i piekarskich, pasz dla zwierząt oraz tytoniu i wyrobów tytoniowych.

W okresie członkostwa Polski w Unii Europejskiej znaczenie wymiany wewnątrzgałęziowej z Niemcami zwiększyło się w czternastu z dwudziestu trzech działów, a zmniejszyło w dziewięciu. Najbardziej wzrosły w 2015 roku, w stosunku do roku 2003, udziały wymiany wewnątrzgałęziowej w handlu takimi grupami produktów rolno-spożywczych, jak: oleje i tłuszcze zwierzęce (o 0,74) kawa, herbata i przyprawy (o 0,5), nasiona i owoce oleiste (o 0,39), produkty mleczarskie (o 0,32), pasze dla zwierząt (o 0,28) oraz mięso i podroby (o 0,21). Zmniejszeniu uległ natomiast udział tego rodzaju wymiany w handlu: tytoniem i wyrobami tytoniowymi (o 0,41), zbożem (o 0,31) innymi produktami nieżywnościowymi (o 0,22) oraz innymi przetworami spożywczymi (o 0,20).

Podsumowanie

Wymiana handlowa produktami rolno-spożywczymi z Niemcami sukcesywnie się zwiększa, zarówno po stronie eksportu, jak i importu. Widoczne jest to zwłaszcza po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Niemcy należą do kluczowych wśród Państw Unii Europejskiej, odbiorców polskich produktów rolno-żywnościowych, co widoczne jest w rosnącej wartości eksportowanych produktów rolno-spożywczych.

Mimo tendencji wzrostowej w wymianie handlowej z Niemcami, w badanym okresie zmieniła się struktura asortymentowa zarówno pod względem ilości, jak i wartości. W polskiej strukturze eksportowej na rynek niemiecki istotne miejsce obecnie zajmują pod względem wartości: mięsa i podroby, ryby, skorupiaki, mięczaki itp. oraz zboża, natomiast w strukturze importu mięso i podroby, kakao i przetwory z kakao oraz kawa, herbata i przyprawy.

Należy zauważyć, że Niemcy kupują w Polsce głównie produkty nieprzetworzone (surowce). Duży udział w wymianie handlowej z Niemcami produktów nieprzetworzonych skutkuje ograniczeniem liczby miejsc pracy w polskim przetwórstwie. Skutkiem tego jest również brak informacji (na produktach przetwarzanych w Niemczech z polskich surowców) o kraju pochodzenia. Należy również wspomnieć, że często występuje w przypadku tych produktów reeksport, gdyż dostępne są one w niemieckich sieciach handlowych działających na polskim rynku.

⁵ Obliczenia własne na podstawie ComExt-Eurostat 2017.

Można przypuszczać, że w kolejnych latach wymiana handlowa między Polską a Niemcami będzie w dalszym ciągu wzrastać. Wpływ na wzrost wymiany upatrywać należy w bliskości rynku docelowego, który zapewnia niższe koszty transportu i potencjalnie krótszy czas dostawy. Nie bez znaczenia dla dalszej wymiany polsko-niemieckiej będzie również jakość produktów rolno-spożywczych oferowanych przez polskich przedsiębiorców oraz relacja jakości w stosunku do ceny. Polska ze względu na niskie koszty pracy oraz dopłaty bezpośrednie jakie otrzymują rolnicy z Unii Europejskiej jest w stanie oferować konkurencyjne ceny na swoje produkty. Sytuacja ta może jednak ulec zmianie, jeśli np. płatności bezpośrednie dla rolnictwa ulegną zmniejszeniu to utrzymanie dochodów w rolnictwie na podobnym poziomie spowoduje wzrost cen produktów rolnych, a tym samym konkurencyjność polskich produktów rolno-spożywczych ulegnie osłabieniu. Jest to realna perspektywa zwłaszcza, że Rada Unii Europejskiej zapowiada w najbliższych latach zmiany w sposobie finansowania poszczególnych państw członkowskich.

Zainteresowanie produktami z Polski będzie również uzależnione od zmian żywieniowych w niemieckich gospodarkach domowych i coraz bardziej wkraczającej do europejskich państw kuchni azjatyckiej.

Literatura

- 5 years of Poland in the European Union, Office of the Committee for European Integration (2009). M. Kałużńska, K. Smyk, J. Wiśniewski (red.), Kra-Box, Warsaw, 417-421.
- Czarny, E., Śledziwska, K. (2009). Polska w handlu światowym, PWE, Warszawa, 174-182.
- Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy. Analizy rynkowe (2005-2016). IERiGŻ-PIB, MRiRW, ARR, Warszawa.
- Kacperska, E. (2012). Wpływ handlu zagranicznego z Rosją na wielkość PKB Polski ze szczególnym uwzględnieniem handlu rolno-spożywczego. *ZN SGGW Problemy Rolnictwa Światowego* 12(4), 55-65.
- Kawecka-Wyrzykowska, E. (1997). Effects of the Europe Agreement on Polish Economy and Pre-Accession Challenges, *Yearbook of Polish European Studies*, 1, 119-137.
- Kawecka-Wyrzykowska, E. (2004). Skutki przyjęcia przez Polskę wspólnej polityki handlowej UE W: Polska w Unii Europejskiej, E. Kaweckiej-Wyrzykowskiej (red.), IKCHZ, Warszawa, 88-91.
- Kowalska, A., Tarnowska, A., Kovárník, J. (2017). Polish – Czech Trade in Agri-Food Products Before and after Accession to the European Union, in: Hradec Economic Days Vol. 7(1). *Double-blind peer-reviewed proceedings of the international scientific conference Hradec Economic Days 2017*, University of Hradec Králové, 449-459.
- Kraciuk, J. (2008). Koncentracja produkcji w polskim przemyśle spożywczym. *ZN SGGW Problemy Rolnictwa Światowego*, 5(20), 33-41.
- Molendowski, E. (2012). Integracja handlowa w Nowych Państwach Członkowskich (UE-10). Doświadczenia i wnioski dla innych krajów Europy Środkowej i Wschodniej, Difin, Warszawa, 176-178.
- Monitoring i ocena konkurencyjności polskich producentów żywności (4). Pozycja konkurencyjna, seria Program Wieloletni (2013). I. Szczepaniak (red.), IERiGŻ-PIB, Warszawa, (74).
- Nakonieczna-Kisiel, H. (2010). Nowe zjawiska w polsko-niemieckiej w wymianie handlowej. *Problemy handlu zagranicznego i gospodarki światowej. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, (18), 99-120.
- Olszańska, A. (2016). Handel zagraniczny Polski produktami mięsnymi w latach 1996-2014 – ocena tendencji na podstawie wybranych wskaźników. *ZN SGGW Problemy Rolnictwa Światowego* 16(2), 232-241.
- Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego (2005-2016). GUS, Warszawa.
- Sapa, A. (2013). Intensywność handlu rolno-żywnościowego wybranych regionalnych ugrupowań handlowych relacji Południe-Południe. *ZN SGGW Problemy Rolnictwa Światowego*, 13(3), 222-231.
- Szczepaniak, I., Ambroziak, Ł. (2009). Ocena wskaźnikowa konkurencyjności handlu produktami rolno-spożywczymi. Ocena konkurencyjności polskich producentów żywności po akcesji do Unii Europejskiej (synteza). I. Szczepaniak (red.), IERiGŻ-PIB, Warszawa, 150, 41-59.